

Upravljanje i politike korišćenja prostora za potrebe implementacije Transevropske mreže prirode (TEN-N)

Pregled, sinteza i preporuke

Strategija EU o biodiverzitetu do 2030. godine ima za cilj da evropski biodiverzitet izvede na put oporavka do 2030. godine. Ključna komponenta ove strategije je razvoj **Transevropske mreže prirode (TEN-N)** kroz određivanje dodatnih zaštićenih područja i ekoloških koridora za prioritetna staništa i vrste u Evropi.

U ovom dokumentu sažeto su prikazani naš pregled, sinteza i preporuke o odgovarajućim mehanizmima upravljanja, politikama korišćenja zemljišta i finansijskim instrumentima za kreiranje otporne TEN-N mreže. Posebno je relevantan za nacionalne i regionalne vlade i organe zadužene za zaštitu prirode, poljoprivredu i šumarstvo, zatim za prostorne planere, kao i za Evropsku komisiju.

Naš pregled je izrađen u konsultaciji sa širokim **spektrom zainteresovanih strana**, uključujući vlade država članica EU, upravne zaštićenih područja, prostorne planere, nevladine organizacije i građane. U dokumentu su prikazane studije slučaja iz šest regiona: Dunav-Karpati, Finska, Francuska, Portugal, Španija i Nemačka. Prilikom procene primenjena je **političko-ekonomska analiza**¹, uključujući intervjue, radionice i sveobuhvatni pregled literature, kako bi se utvrdile zajedničke prepreke u upravljanju i uspešni okviri za izgradnju ekološke povezanosti. Nalazi se koriste za utvrđivanje mogućih puteva promena i intervencija koje integrišu **zelenu i plavu infrastrukturu** u korist **biodiverziteta i održivog razvoja**.

Ključni nalazi pregleda

Mnoge evropske zemlje suočavaju se sa zajedničkim izazovima u upravljanju kako bi efikasno implementirale i očuvale ekološku povezanost zaštićenih područja, uprkos postojećim okvirima na nivou EU, te nacionalnim ili regionalnim nivoima. U našem pregledu utvrđena su četiri osnovna uzroka: (1) **slabi propisi i ograničena implementacija**; (2) **loše upravljanje konfliktima**; (3) **neodrživo korišćenje prostora i razvoj infrastrukture**; i (4) **nedostatak finansiranja, tehničkih sposobnosti i znanja**.

Politike često nemaju potreban uticaj na prostorno planiranje na relevantnom nivou za implementaciju, i stoga ne uspevaju da zaštite ekološke koridore od razvoja koji im nanosi štetu ili ih uništava. Ovo dodatno pogoršava **nedostatak formalnih pravila za strateško planiranje u određenim ekonomskim sektorima**. U nekoliko zemalja, **propusti u zakonodavstvu** podrivaju pravilno sprovođenje na lokalnom nivou ili rezultiraju isključivo dobrovoljnim i *ad hoc* pristupom. U takvim slučajevima, ekološka povezanost formalno se ne razmatra prilikom donošenja odluka. Implementacija takođe trpi zbog **nedostatka političkih podsticaja** i niskog nivoa spremnosti za **primenu zakona**.

Kada je u pitanju povezanost, **često je prisutna neusklađenost između nivoa implementacije** (nadležnog organa) i **nivoa potrebnog delovanja**. Ovaj problem je dodatno pogoršan **nedostatkom kadra i ekološke ekspertize**, posebno na nižim administrativnim nivoima.

Javno finansiranje je dostupno za podršku ekološkoj povezanosti, ali je često zasnovano na projektima i stoga mu **nedostaju dugoročnija perspektiva i zaštitni mehanizmi**. Takođe, to obično nije dovoljno za rešavanje ključnih potreba za finansiranjem, ostavljajući **mnoge mreže zaštićenih područja bez dovoljno resursa**. Pored toga, javni tokovi finansiranja često se ne koriste na najefikasniji način koji bi koristio povezanosti (npr. Zajednička poljoprivredna politika). **Privatni finansijski instrumenti** se paralelno razvijaju, ali su i dalje prilično malog obima i fragmentisani.

¹ Političko-ekonomska analiza je 'skup pojmova, pitanja i alata koji mogu pomoći boljem razumijevanju interakcije političkih, ekonomskih, društvenih i kulturnih procesa i načina na koji oni generišu određene ishode.'

Preporuke

U cilju pružanja odgovora na raznovrstan set pitanja koja su otvorena u prethodnom delu teksta, u pregledu su data četiri komplementarna **puta promena² kao skup uslova sa odgovarajućim intervencijama** namenjenih vlada i druge nadležnim organima na evropskom, nacionalnom, regionalnom i lokalnom nivou u različitim sektorima korišćenja prostora. Ove intervencije prikazane su kroz nekoliko primera dobre prakse.

Put 1 – Regulatorni okvir: *Ako postoji odgovarajući regulatorni okvir, dobro se sprovodi i podržan je čvrstim podsticajima, onda različite grupe zainteresovanih strana pružaju podršku, jer prepoznaju vrednosti, koristi i značaj ekološke povezanosti za ljude i divlje životinje.* Preporučene intervencije:

- ✓ **Revidirati postojeće politike i zakonodavstvo:** osigurati postojanje pravnih obaveza koje imaju obavezujući efekat na prostorno planiranje, uz participativni proces donošenja odluka.
- ✓ **Poboljšati implementaciju:** osigurati adekvatan (politički) mandat, kadrove, finansiranje i primenu zakona.
- ✓ **Integrirati povezanost u sektorske politike:** osigurati koherentnost politika (uključujući infrastrukturu, poljoprivredu i šumarstvo) i sinergiju sa ostalim segmentima prostornog planiranja.
- ✓ **Rešavati konflikte u korišćenju prostora:** koristiti dobrovoljne pristupe, uključujući inovativne alate poput ekološke službenosti.

Put 2 – Održivi ekonomski razvoj: *Ako se ekonomski razvoj poveže sa jasnim smernicama za mere ublažavanja, uzimajući u obzir usluge ekosistema i sprečavanje konflikata u korišćenju prostora kroz međusektorsku saradnju, onda se okreće ka održivom ekonomskom modelu koji vrednuje i ostvaruje korist od zelene infrastrukture, jer je snaga svakog sektora uravnotežena kada svi rade na ostvarivanju zajedničkih koristi.* Preporučene intervencije:

- ✓ **Angažovati poljoprivrednike i šumare i rešavati sukobe sa vlasnicima zemljišta:** uspostaviti dugoročne obaveze i poverenje kroz pravovremene i adekvatne podsticaje.
- ✓ **Integrirati povezanost u planiranje i procene:** krenuti u strateško planiranje infrastrukturnih projekata, primeniti programski pristup za postojeću infrastrukturu i prepoznati višestruke koristi povezanosti na nivou pejzaža.

Put 3 – Znanje i izgradnja kapaciteta: *Ako se razvije i prenese odgovarajuća baza znanja, kao i tehničke i ljudske sposobnosti, onda se poboljšavaju planiranje i definisanje, kao i implementacija dobro povezane i otporne TEN-N mreže, jer će to olakšati pristup svih relevantnih sektora najkorisnijim rešenjima uz optimizovane troškove.* Preporučene intervencije:

- ✓ **Optimizovati ulogu profesionalnih mreža i institucija:** kreirati zajednicu prakse.
- ✓ **Podizati svest i pružati obuke:** uključiti odgovarajuće smernice i uspostavljanje standarda zasnovanih na nauci.
- ✓ **Unaprediti i osigurati adekvatno finansiranje i alate:** maksimalno iskoristiti postojeće izvore finansiranja i istražiti nove instrumente.
- ✓ **Razviti poslovne i ekonomske veštine među profesionalcima:** otvoriti inovativne opcije za investicije.

Put 4 – Osnaživanje i upravljanje konfliktima: *Ako se civilni sektor osnaži i uzroci konflikata razjasne okupljanjem aktera, onda se može graditi angažovanje, konfliktima se može upravljati, a poverenje i saradnja zainteresovanih strana poboljšati, jer inicijative odozdo prema gore i poboljšanja podstiču pozitivne promene.* Preporučene intervencije:

- ✓ **Osnažiti civilni sektor:** stvoriti političko okruženje koje je inkluzivno i otvoreno za promene, pružiti podršku lokalnim liderima.
- ✓ **Povećati angažovanje zainteresovanih strana:** uspostaviti nacionalne i prekogranične međusektorske mreže.
- ✓ **Primeniti tehnike upravljanja konfliktima i zajedničkog učenja:** razviti zajedničku viziju, raditi kao ravnopravni partneri, pratiti rezultate i prilagođavati se.

² Put promena predstavlja 'objašnjenje o tome kako željeni ishod može proizaći usled delovanja (moguće i više) drugih aktera'.

Navedeni putevi su komplementarni i uključuju različite mere na različitim nivoima. Upravljanje, javne politike i finansiranje ključne su komponente kako za omogućavanje ili tako i za ometanje uspešne implementacije povezanog sistema zaštićenih i očuvanih područja širom Evrope.

Ovaj pregled je deo [projekta NaturaConnect](#), koji ima za cilj da podrži države članice EU u efikasnom određivanju i implementaciji mreže TEN-N kroz obezbeđivanje naučnih i političkih podataka, smernica i alata za donošenje odluka. Više informacija o postojećim pravnim okvirima i sistemima upravljanja u različitim zemljama Evrope može se naći u [potpunom izveštaju](#).

Funded by
the European Union

NaturaConnect receives funding under the European Union's Horizon Europe research and innovation programme under grant agreement number 101060429.

www.naturaconnect.eu

[@naturaconnect](https://www.linkedin.com/company/naturaconnect)

naturaconnect@iiasa.ac.at

[@naturaconnect](https://twitter.com/naturaconnect)